

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 58.082.051 у Західноукраїнському
національному університеті
докторці юридичних наук, доцентці
Чудик Наталії Олегівні

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України Музичука Олександра Миколайовича – на дисертацію Дашкевича Сергія Ігоровича на тему «Порядок зайняття посади судді: адміністративно-правові аспекти», подану до захисту в спеціалізовану вчену раду ДФ 58.082.051 Західноукраїнського національного університету на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Судова система пройшла вже декілька хвиль реформування й досі продовжує реформуватися. Скандали навколо судової влади, недофінансування судової системи, надмірне навантаження через тривалий кадровий голод та багато інших чинників спричиняють відтік професійних кадрів з судової системи, що надалі може призвести до неспроможності держави забезпечити громадянам гарантоване нею право на доступне і справедливе правосуддя. Тому дослідження адміністративно-правових аспектів добору і призначення суддів в Україні, порівняльний аналіз порядку зайняття посади судді в окремих зарубіжних країнах, вивчення міжнародно-правових стандартів професійної підготовки та добору суддів з метою визначення можливих напрямів удосконалення цих процедур, є особливо назрілим завданням. Отже, актуальність дисертаційного дослідження Сергія Ігоровича Дашкевича є беззаперечною. Попри гостроту обраної дисертантом проблематики, покращення ситуації в цій сфері може позитивно вплинути й в плані підвищення якості судочинства та довіри громадян до судової влади.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження відповідає одному із векторів руху, що був передбачений

Стратегією розвитку України 2020, а також Стратегією розвитку судової системи в Україні на 2015-2020 роки, ухваленою Радою суддів України 11 грудня 2014 року, Стратегією розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 роки, затвердженою Указом Президента України № 231/2021 11 червня 2021 року. Також дослідження узгоджується з Указом Президента України № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», ухваленим 30 вересня 2019 року; «Пріоритетними напрямками розвитку правової науки на 2016-2020 роки», затвердженими загальними зборами Національної академії правових наук України 3 березня 2016 року. Кваліфікаційну роботу виконано на кафедрі кримінального права та процесу Західноукраїнського національного університету у відповідності до Планів наукової та науково-технічної діяльності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Сформульовані у дисертаційній роботі наукові положення та висновки є належним чином обґрунтовані, про що свідчить виконання дисертаційного дослідження із застосуванням комплексу фундаментальних, загальнонаукових, спеціальнонаукових та конкретнонаукових методів, підходів і принципів, що відповідають визначеним меті та завданням наукового дослідження.

Кваліфікаційна робота є оригінальною науковою працею, яка виконана на достатньому методологічному та теоретичному рівнях, має послідовну та логічну структуру і є комплексним та завершеним науковим дослідженням. Наукові положення і висновки, що викладені у дисертаційній роботі, є обґрунтованими, що дозволяє засвідчити вміння дослідника використовувати сучасний науковий інструментарій.

За структурою робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Структура дисертаційної роботи є логічною та послідовною. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується здійсненим критичним аналізом масиву використаних джерел

(230 найменувань) із загальнотеоретичної юриспруденції та методології наукових досліджень, з адміністративного та конституційного права, з проблематики функціонування судової влади.

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження. Наслідком проведення дослідницької роботи і внеском дисертанта у висвітлення даної проблематики є сформульовані та обґрунтовані авторські підсумкові положення і висновки, які виносяться на захист і відповідають вимогам щодо наукової новизни дисертаційних досліджень. Є всі підстави стверджувати, що дослідження є результатом сумлінної роботи і містить комплексний аналіз адміністративно-правових аспектів порядку зайняття посади судді в Україні та вивчення досвіду інших держав з огляду на можливість імплементації їх позитивного досвіду у цій сфері.

Серед найбільш важливих результатів дослідження, які визначають його новизну, доцільно відзначити проведений автором глибокий ретроспективний та перспективний аналіз стадій процедури добору (підрозділ 2.1.) та призначення кандидатів на посаду судді (підрозділ 2.2.), які є важливим елементом правового статусу судді, адже передують безпосередньому виникненню правосуб'єктності судді. Й зокрема, на основі аналізу досвіду практичної реалізації та проходження стадій учасниками четвертого добору 2017 року дослідник визначив складні і проблемні стадії добору з тих п'ятнадцяти, що були передбачені законодавством з 2016 до 2023 року (ретроспективний погляд). Охарактеризував також етапи (стадії) добору, передбачені чинною редакцією Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до змін щодо удосконалення процедур суддівської кар'єри, що були ухвалені 9 грудня 2023 року та з 30 грудня 2023 року вступили в дію (аналіз сучасного стану). Заслужують на підтримку запропоновані дисертантом напрями удосконалення порядку зайняття посади судді (перспективний погляд), в тому числі з огляду на міжнародний досвід та в межах комплексного підходу до реформування судової системи. Зокрема,

рекомендації стосуються: забезпечення максимальної публічності та прозорості процесу відбору суддів; встановлення незалежності суддівського корпусу від політичного впливу; встановлення чіткого професійного стандарту для суддів, який визначає необхідні навички, досвід, знання та моральні якості, що є обов'язковими для суддів, а також постійне удосконалення даних вимог з огляду на науково-технічний прогрес; забезпечення належної підготовки для кандидатів на посаду судді; належної оцінки психологічних здібностей кандидатів; забезпечення рівного представлення чоловіків і жінок серед суддів, а також у ВККС України та у ВРП; реалізації чіткої антикорупційної стратегії, створення ефективних механізмів перевірки кандидатів на відсутність корупційних зв'язків; залучення міжнародних експертів та організацій, представників громадськості до процесу добору суддів, що надалі сприятиме впровадженню міжнародних стандартів та найкращих практик у судову систему України; проведення постійного моніторингу та оцінки якості роботи суддів, включаючи їх професійну поведінку та рішення, задля забезпечення високого рівня ефективності судової влади. Сформульовані і конкретні пропозиції, зокрема обґрунтована необхідність внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, спрямованих на скорочення строків розгляду спорів з ВККС України та Вищою радою правосуддя, які виникли в процесі проходження кандидатами конкурсних суддівських процедур (с.145).

Ґрунтовна робота здійснена і в плані теоретичного узагальнення вимог компетентності та доброчесності судді (підрозділ 1.4.). Підтверджена значимість високих морально-етичних вимог до кандидатів на посаду судді як обов'язкових чинників забезпечення здійснення правосуддя на засадах професіоналізму, незалежності, справедливості та неупередженості (с. 114).

Удосконалено наукові положення про доцільність поділу стандартів щодо добору та призначення суддів на дві групи: міжнародні стандарти та європейські стандарти. Міжнародні та європейські стандарти щодо добору та призначення суддів базуються на принципах як концептуального, так і рекомендаційного характеру та охоплюють наступні положення: взаємозв'язок

між незалежністю судової влади та незалежністю суддів і їх компетентністю; забезпечення довіри суспільства до судової влади через відбір кваліфікованих суддів; забезпечення добору суддів незалежним від законодавчої та виконавчої влади органом; прозорість та відкритість процедур добору на посаду судді із чіткими вимогами, яким повинен відповідати кандидат на посаду судді; обов'язок кожного судді професійно розвиватися та підвищувати рівень компетентності; покладення на державу обов'язку створювати організаційні та фінансові умови для постійного навчання суддів.

Під час здійснення наукового дослідження також було отримано інші наукові результати, які мають важливе теоретичне та практичне значення.

Загалом дисертаційна робота характеризується цілісністю і логічною послідовністю висвітлення матеріалу. Об'єкт і предмет дослідження узгоджуються з метою дисертаційної роботи. Обґрунтованість та достовірність отриманих результатів дисертаційної роботи, сформульованих наукових положень підтверджується їх належною апробацією.

Теоретичне і практичне значення результатів кваліфікаційної наукової роботи полягає в тому, що висновки та теоретичні положення, що у ній сформульовані, можуть сприяти подальшому розвитку юриспруденції. Проведена робота є важливою для вдосконалення чинного законодавства. Сформульовані висновки будуть корисні при виборі оптимальних шляхів завершення судової реформи в Україні, дадуть можливість уникнути різноманітних негативних явищ та тенденцій.

Положення дисертаційного дослідження корисні й у освітньому процесі (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження у освітній процес юридичного факультету Західноукраїнського національного університету №126-29/1206 від 10 травня 2024 року; довідка про впровадження результатів дисертаційної праці у освітній процес юридичного факультету Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького №281/04 від 06 травня 2024 року; акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес юридичного факультету

Ужгородського національного університету №1650/01-14 від 07 травня 2024 року), можуть бути використані при підготовці відповідних розділів підручників та навчальних посібників, навчально-методичних комплексів, лекцій з адміністративного права, конституційного права, юридичної деонтології, правових інституцій, судових та правоохоронних органів тощо. Результати дослідження є також корисними у практичній діяльності органів державної влади (довідка про використання результатів дисертаційного дослідження у Тернопільському апеляційному суді №01-17/95/2024 від 9 травня 2024 року).

Повнота викладу положень дисертації в опублікованих працях. Результати дослідження викладені у 9 публікаціях, 4 з них розміщено у фахових виданнях, затверджених наказами МОН України, 1 – в міжнародному періодичному фаховому науково-практичному правовому виданні, 4 – опубліковані тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських, науково-практичних та наукових конференціях: V Міжнародна науково-практична конференція «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід», ЗУНУ, 16-17 квітня 2021; VI Міжнародна науково-практична конференція «Російсько-українська війна: право, безпека, світ», ЗУНУ, 29-30 квітня 2022 року; VII Міжнародна науково-практична конференція «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід», ЗУНУ, 28 квітня 2023 року; VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття», м. Харків, 09 червня 2023 року.

Оцінка ідентичності змісту анотації та основних положень дисертації. Опрацювання змісту анотації та основних положень дисертації Дашкевича Сергія Ігоровича на тему: «Порядок зайняття посади судді: адміністративно-правові аспекти» дає підстави констатувати їх ідентичність. Анотація містить основні положення, висновки і рекомендації, приведені в дисертації, а також всю іншу необхідну для оцінки роботи інформацію. Зміст анотації відповідає змісту дисертації.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, відповідність встановленим вимогам оформлення дисертації. Робота виконана на належному науковому рівні, є завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка відзначається елементами наукової новизни, має теоретичне і практичне значення.

Оформлення дисертаційної роботи відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Дисертація виконана українською мовою, у науковому стилі. Зміст дисертації відповідає спеціальності 081 «Право», за якою вона подається до захисту.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Ознайомлення з дисертацією, науковими працями Дашкевича С.І., в яких висвітлені основні наукові результати, дає підстави стверджувати, що автор дотримується принципів і норм академічної доброчесності. Робота містить результати власних досліджень. Використання тверджень, відомостей, статистичних даних мають посилання на відповідне джерело.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загальна позитивна оцінка роботи не виключає наявності певних дискусійних моментів і окремих положень, що потребують подальшої деталізації, авторської конкретизації чи уточнення.

1. На с. 70-73 дослідник аналізує питання щодо стажу професійної діяльності у сфері права громадян, які можуть претендувати на посаду судді. Однак ним не було надано оцінки тому факту, що у межах добору, оголошеного рішенням ВККС України від 03 квітня 2017 року, встановлювалися різні правила щодо осіб, які мають стаж роботи на посаді помічника судді щонайменше три роки, і тих, які такого стажу не мають (приміром, в тривалості спецпідготовки тощо). Водночас стаж на посаді помічника судді є таким самим трудовим стажем в галузі права. Розмежування цих категорій серед кандидатів на посаду судді зрештою призвело до того, що більшість з тих, які мали стаж помічника судді, вже призначені на посади у 2020-2021 роках (до речі, без проведення співбесід з ВККС), а ті, котрі цього стажу не мали, досі не

здійснюють правосуддя. Акцент на дискримінаційності такого розмежування у тексті роботи був би доречним.

2. Аналізуючи добродесність як один з основних критеріїв відбору кандидатів на посаду судді, дисертант на с. 90 вказує, що «закріплення добродесності як терміна в нормативно-правових актах, встановлення її як етичного принципу, важливої вимоги до поведінки актуалізує питання щодо запровадження позитивного юридичного обов'язку добродесності – *юридизації етики*, коли фактично законом закріплюється моральний обов'язок як юридичний». Хоча це питання дисертантом розглянуто, але на науковому рівні ґрунтовно не опрацьовано. Вбачається, що перспективним напрямом подальших наукових пошуків має стати дослідження питання: які наслідки юридизація етичних стандартів матиме для розвитку добродесності як етичної категорії та чи не перестане вона бути такою, перетворюючись на суто юридичну.

3. Однією з умов набуття повноважень судді, вказує дисертант на с. 135 дисертації, є присяга. Однак порядок складення присяги особою, призначеною на посаду судді, та її зміст висвітлені не достатньо повно. З огляду на те, що Указом Президента України від 4 березня 2021 року № 88/2021 було затверджено новий Порядок, цікавим був би його компаративний аналіз із попередніми версіями, а також із подібними церемоніями в інших державах. Церемонія присяги як урочистого зобов'язання є значущою з позиції судового символізму і підвищення авторитету судової влади. Вона покликана передати ствердження суворого дотримання службового порядку, особистої самодисципліни, колегіальної співпраці в служінні справедливого суду.

4. У контексті змін щодо удосконалення процедур суддівської кар'єри 2023 року цікавою є думка дисертанта щодо відкритого проведення співбесід з кандидатами на заняття посад суддів в місцевих судах. Адже раніше законодавство України взагалі не передбачало проведення ВККС України співбесіди з кандидатом як стадії конкурсу в суди першої інстанції. У травні ВККС завершила проведення співбесід з кандидатами на посади суддів

місцевих судів у межах конкурсу, оголошеного 14 вересня 2023 року. Ці співбесіди транслювались он-лайн і є доступними для перегляду. За їх результатами якійсь частині кандидатів було відмовлено в наданні рекомендації про призначення на посаду судді. Емпіричне дослідження причин відмов кандидатам у рекомендації про призначення тільки збагатило б дисертаційну роботу. Не зайвим був би аналіз судової практики Верховного Суду у справах щодо оскарження рішень, дій, бездіяльності ВККС з питань добору кандидатів на посади суддів місцевих судів.

5. На с. 176 здобувач вказує, що «важливими є і питання, які стосуються забезпечення рівного представлення чоловіків та жінок на посадах суддів судів різних рівнів (у Великій Британії та Австрії, для прикладу, таке положення детально регламентовано)». Так, гендерні проблеми практично не враховуються у стратегіях чи програмах, що стосуються розвитку судової гілки влади. Гендерна тематика не була відображена в Стратегії розвитку судової системи на 2015–2020 роки. Але, можливо, це пов'язано з тим, що в Україні і немає проблем у цій сфері? Немає положень в національному законодавстві, що були б дискримінаційними за ознакою статі? Чи не вплине гонитва за показником 50/50% (рівною кількістю чоловіків та жінок на посадах суддів) на важливість інших вимог до кандидатів (компетентності, доброчесності тощо), на якість роботи судової системи загалом та її відповідність міжнародним стандартам компетентності, ефективності та незалежності?

Зазначені дискусійні положення загалом не знижують загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальні висновки. Дисертація Дашкевича Сергія Ігоровича «Порядок зайняття посади судді: адміністративно-правові аспекти» є завершеним, самостійним, актуальним дослідженням, яке характеризується комплексністю, системним підходом; містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, що у сукупності сприяли розв'язанню конкретного наукового завдання, яке має істотне значення для юридичної науки і практики.

За змістом, оформленням і рівнем наукової новизни розглянута дисертаційна робота відповідає встановленим вимогам, є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для науки адміністративного права, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а його автор – Дашкевич Сергій Ігорович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

проректор

Харківського національного

університету внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

Олександр МУЗИЧУК